

NFFL høringsnotat til Prop. 1 S (2020-2021) Statsbudsjettet 2021 (kapitler fordelt til familie- og kulturkomiteen)

Særskilt støtte til kulturarvskolene

Norske Fag- og Friskolers Landsforbund (NFFL) representerer tre friskoler som er unike i norsk sammenheng og som har tatt et avgjørende ansvar for kompetanse og undervisning i mindre håndverksfag. På grunn av krevende betingelser, er økonomien til disse skolene så marginal at de hvert år må vurdere videre drift. NFFL har i flere runder jobbet for å sikre disse tre skolene under Kunnskapsdepartementets budsjett (kap. 228. Tilskot til frittstående skular o.a.), men opplever at støtten som uttrykkes fra de fleste politiske hold ikke fører fram til en reell økonomisk prioritering. NFFL mener disse skolene er av stor betydning for å bevare den immaterielle kulturarven og vil derfor be om at bevilges **et særskilt tilskudd til disse tre kulturarvskolene over Kulturdepartementets budsjett, kap. 320 Kulturformål, post 74 Tilskudd til organisasjoner og kompetansesentre m.m.**

Viktigheten av å ivareta den immaterielle kulturarven omtales i Regjeringens kulturmelding fra 2018 og i Kunnskapsdepartementet budsjettforslag. Norge har gjennom UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven forpliktet seg til å ta vare på denne arven, men hva gjøres egentlig for å følge opp våre egne forpliktelser? Immateriell kulturarv kan ikke ivaretas tilstrekkelig ved arkivering eller digitalisering og kan ikke tilegnes ved å besøke en utstilling eller ved å lese en bok. Det er kunnskap som er handlingsbåren – den har ikke bare plass i hodet, men i hendene og må læres med hendene. Denne kulturarven forutsetter fagmiljø hvor kunnskapen ivaretas, utvikles og holdes i hevd ved at den stadig læres bort av de som selv har kunnskapen i hendene.

Handverksskolen på Hjerleid, Møbelsnekkerskolen på Mysen og Plus-skolen i Fredriksstad er håndverksskoler som over mange år har bygd opp en spisskompetanse innen håndverksfag. Slik har de også blitt bærere og formidlere av en viktig nasjonal kulturarv. Undervisningstilbudet ved disse skolene er i dag et avgjørende bidrag for at Norge skal kunne leve opp til forpliktelsene vi har påtatt oss gjennom UNESCO.

I 2016 leverte Yrkesfaglig utvalg for immateriell kulturarv og verneverdige fag, ledet av Kirsti Kolle Grøndahl, en rapport som fikk tittelen «Lenge leve tradisjonshåndverket!». Denne rapporten gir en grundig gjennomgang av hva som skal til for å holde den immaterielle kulturarven levende. NFFL har i mange runder pekt på utviklingstrendene og anbefalingene fra utvalget, men rapporten ser dessverre ut til å være glemt i en skuff i Kunnskapsdepartementet.

Vi trenger ikke å utdanne et stort antall treskjærere, smeder eller båtbyggere. Derfor blir tilbudene ved kulturarvskolene også ofte tillagt liten verdi i utdanningsammenheng. Disse skolene må nå sikres som viktige kulturinstitusjoner. Faren er at fagene og skolene er blitt så marginalisert, at det neste skrittet er at de forsvinner. Hvor hentes kompetansen til å restaurere Ole Bulls sommervilla på Lysøen? Når Håndverksskolen underviser i overflateteknikk så er det for å gi kompetanse i teknikker, produkter og materialer som er lagt bort i den industrielle masseproduksjonen. Hvor skal samfunnet hente slik kompetanse om 20 år?

Hvorfor er økonomien for disse tre skolene så marginal og uforutsigbar? Dette er tre små skoler med få elever og derfor lavere inntekter, men som krever samme administrasjon. Skulle en elev falle

fra gjennom skoleåret, må skolen betale tilbake hele støttebeløpet uten mulighet til å hente disse inntektene ved å rekruttere en ny elev. For små skoler, er hver enkelt elev utslagsgivende på om budsjettet holder fra år til år. Rekrutteringen varierer også fra år til år. Dette er dessverre mye forårsaket av unødvendige barrierer for å søke disse skolene. Som rapporten «Lenge leve håndverket!» slo fast, er det få 16- og 17-åringer som søker seg til små håndverksfag. Søkerne er ofte voksne og skolene har bare tillatelse til å ta opp et begrenset antall voksne. Det betyr at skolene kan stå med ledige skoleplasser, men samtidig måtte avvise søkere fordi kvoten for voksne er fylt opp. En elevmasse hvor mange allerede har gjennomført videregående utdanning, gjør også at skolene i hovedsak har deltids elever og dette utløser et redusert statstilskudd for skolene. Skolene har ikke lov til å gi håndverksundervisning for å fylle opp de timene som er satt av til fellesfag i en videregående skole. Deltids elever får heller ikke full støtte fra Lånekassen og mange søkere vurderer det derfor som økonomisk utfordrende å få gjennomført skolegangen og trekker seg. Voksne elever har et større behov for økonomisk sikkerhet, men skolene har altså ikke lov til å gi dem et fulltidstilbud som ville vært det beste for både skole og elev. Voksne søkere med allerede gjennomført videregående skole, blir også pålagt å skaffe en realkompetansevurdering. Intensjonen bak kravet er god, men prosessen har vokst til en byråkratisk og dyr øvelse for både skoler og søkere. Dette gjør at søkere faller fra. (NFFL jobber videre med disse problemstillingene ovenfor utdanningsmyndighetene.)

Det blir sagt at friskolene kan drive på samme vilkår som offentlig skole fordi de mottar en støttesats basert på kostnadene ved de ulike studieprogram i offentlig skole, men disse satsene tar kun utgangspunkt i driften. Kun et ubetydelig beløp blir gitt i støtte for å dekke kapital- og husleiekostnader. Dette rammer håndverksskolene hardt fordi de trenger romslige og tilpassede lokaler. Skolene har heller ikke lov til å drive annen økonomisk virksomhet for å dekke inn utgiftene. Skolene får heller ingen midler til fornyelse av maskiner og lokaler eller utvikle nye utdanningsprogram.

Konsekvensene av dårlig økonomi. At de tre kulturarvskolene fortsatt er i drift, er på grunn av dugnadsinnsats og ildsjeler og fordi skolene stadig søker midler fra fond og stiftelser. I dag vurderer skolene fra år til år om det er grunnlag for videre drift. Dette tærer på hele driften. Skolene opplever at de ikke kan gi ansatte forutsigbarhet og tilby anstendige lønninger. Fordi skolene er små, kan de i tillegg i liten grad tilby hele stillinger. På sikt blir det da vanskeligere å rekruttere godt kvalifiserte lærere.

Hva bidrar skolene med? Disse skolene har tatt et ansvar på vegne av storsamfunnet og skolene utgjør i dag en stor nasjonal ressurs og burde verdsettes som det. Skolene utgjør nasjonale fagmiljø og bidrar med tverrfaglig spisskompetanse innenfor kulturminnevern og inn i ulike institusjoner (museer, skoler og riksantikvar).

Skolene også blitt et nasjonalt tilbud i små fag og type undervisning som fylkeskommunene ikke lengre tilbyr av økonomiske eller andre årsaker. Skolene bidrar i dag inn i arbeidet med læreplaner på yrkesfag og tar imot lærerstudenter i praksis. Slik får også flere får kunnskap og innsikt i de små håndverksfagene.

Det satses på håndverksfag i grunnskolen med nye læreplaner med mål om at barn i større grad skal lære å skape med hendene. Da trengs det lærere som kan undervise i finmotorikk og ferdigheter for å skape noe av høy kvalitet. Kulturarvskolene har elever som presterer på et høyt nivå og utmerker seg i for eksempel World Skills i ulike håndverksfag fordi disse håndverksskolene setter av tid til dybdetrening og gir elevene tilgang på verksted også utenfor undervisningstid.

Forslag til løsning

NFFL foreslår et særskilt tilskudd til disse skolene basert på en av to modeller:

- Et fast beløp for antallet elever skolene er godkjent for (kr. 35 000,- pr elev uansett rett/alder) uavhengig av svingninger i elevtallet fra år til år. Dette ville i dag utgjøre **kr. 7 280 000**
- Et større beløp og avregning etter faktisk elevtall de siste tre årene (jfr støtte til Landslinjer) (kr.50 000,- pr elev uansett rett/alder). Dette ville i dag utgjøre **kr. 10 400 000**. (Alle tall indeksreguleres.)

Om Familie- og utdanningskomiteen mener det er for tidlig å vedta en særskilt støtteordning allerede i statsbudsjettet for 2021, ber NFFL komiteen be regjeringen om en utredning og et forslag slik at en støtteordning kan tre i kraft så snart som mulig.